

Кәсіпорындағы қорлардың есебі өзіне қорлардың бағалануы және жіктелуі, қорлардың өндірістік өзіндік құнды тудыратын және өндіріспен байланысты шығындар есебін қосатын қорлар есебінің тәртібін анықтау негізгі мақсаты болып табылатын 2 «Қорлар» ҚЕХС сәйкес ұйымдастырылады.

Қорлар – бұл соңғы тұтынушыға сатылған кезге дейінгі нарықтағы (айналым саласындағы) қоғамдық өнімнің бөлігі. Қорлардың міндеті – бұл толассыз өндіріске және үзіліссіз өткізуге кепіл болу.

Қорлардың маңызды бөлігін өнімді дайындау, жұмысты және қызмет көрсетуді орындау кезінде пайдаланылатын материалдық құндылықтар құрайды.

Қорлардың түсуі мен шығыны тұрақты негізде есептеліп отырады, яғни қорлардың қозғалысын бақылап отыру үшін әр күн сайын орындалады. Қорлардың әрбір атауына жеке шот жүргізіледі. Сатып алу осы шоттардың дебетінде көрсетіледі. Қорлардың кез келген түрі өндіріске берілетін болса, соған сәйкес қор шоты аударылған қорлар сомасына кредиттеледі. Дәл осы сома өткізілген өнімнің өзіндік құны шотында дебеттеледі.

Кәсіпорындар мен ұйымдардың қызметі барысында өздерінің өндірген дайын бұйымдары, сату үшін сатып алған тауарлары, сатып алған бірақ әзір ұйымға келіп түспеген тауарлары (жолдағы тауарлар), аяқталмаған өндіріс, басқаларға көрсеткен қызметтері, сондай-ақ жұмыстарды орындау және қызметтерді көрсету барысында пайдалануға арналған қосалқы бөлшектері, отындары, ыдыс және ыдыстық материалдары, жартылай фабрикаттар және басқа да материалдары сол ұйымның тауарлы-материалдық қоры түріндегі ағымдағы активі болып табылады.

Олардың өндіріс құралдарынан өзгешелігі, өндіріс құралдары шаруашылық үдерісіне ұзақ уақыт қатысып, өздерінің табиғи пішінін сақтай отырып өндірілетін өнімге өз құнының бір бөлігін қосып отыратын болса, еңбек заттары өндірісте пайдаланылған кезде өздерінің бастапқы құнын түгелдей өндірілетін өнімге ауыстырады. Шығарылатын өнімнің, атқарылатын жұмыстың өзіндік құнның көп бөлігі еңбек заттарының құнынан тұрады. Сонымен қатар еңбек заттары өндірістік қор болып табылады.

Жақсы және дұрыс ұйымдастырылған есеп материалдардың түгел сақталуына, үнемді пайдаланылуына көмегін тигізеді. Материалдардың түгел және дұрыс сақталуы, сондай-ақ ұтымды пайдаланылуы, жұмсалуды үшін алдын ала мыналарды жасау қажет:

- тиісті түрде жабдықталған материалдық-қорларды сақтайтын қойма немесе бөлме болуы қажет және бөлмелердің әрқайсысы материалдардың белгілі бір түрін сақтауға арналған болуы керек;
- материалдар қойманың әр бөлігінде өздерінің түрлері, сорттары, өлшемдері бойынша керекті кезінде тез алуға және босатқаннан кейінгі кезде қалдығын тексеруді қамтамасыз ететіндей етіп орналастырылуы керек.

Материалдардың есебін дұрыс және ұтымды ұйымдастыру үшін мыналар керек:

- материалдардың бірінғай номенклатурасы мен жоспарлы есеп айырысу бағасын белгілеу;
- құжат айналымының дәл жүйесін белгілеу және материалдарды есепке алу мен есептен шығару операциялардың тәртібін сақтау;
- бірінғайланған алғашқы есеп құжаттары нысандарының түрлерін белгілеу және олармен ұйымның барлық бөлімін қамтамасыз ету.

Әдебиеттер:

1. № 2 қаржылық есептіліктің халықаралық стандарты (IAS)
2. Қ.К. Кеулімжаев, Н.А. Құдайбергенов. Бухгалтерлік есеп теориясы және негіздері – Алматы: Экономика, 2006. – 174 б.
3. Нурсейтов Э.О. Бухгалтерский учет в организациях: Учебное пособие. –Алматы, 2006.-472с.

Қабыкен К.Қ., 4 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Хишаева Ж.Т.

БЮДЖЕТТІК ҰЙЫМДАРДАҒЫ ЕҢБЕКАҚЫНЫ ЕСЕПТЕУ ЖӘНЕ ТАЛДАУ

Бюджеттік есепке алу мемлекеттік экономиканың жұмыс істеуінің үздіксіздігі мен орнықтылығын қамтамасыз ететін ерекше ақпараттық-техникалық жүйенің функцияларын орындайды.

Еңбекақы төлеу шығындары кез-келген экономикалық субъект шығыстарының ең маңызды баптарының бірі болып табылады. Еңбек және жалақы есебі бухгалтер жұмысының ең жауапты және

көп еңбекті қажет ететін бөлігі болып табылады. Бұл бөлімдегі бухгалтерлік жұмыс ақпаратты жинау мен өңдеудің реттелген жүйе түрінде көрсетіледі, оның ішінде: тіркеу, талдау, өлшеу, бақылау, үздіксіз есептеу.

Бюджеттік бағдарламаларға негізгі қызметі бюджеттік бағдарламаларды қаржыландыру жоспарлары негізінде бюджет қаражаты есебінен толық қаржыландырылатын ұйымдар жатады. Бюджеттік бағдарламалар бойынша шығыстарды қаржыландыру және бюджеттік мекемелер үшін көзделген тәртіппен бухгалтерлік есеп пен есептілікті жүргізу міндетті шарт болып табылады.

Экономикалық реформалар жылдарында бюджет саласы қызметкерлерінің еңбегіне ақы төлеуге байланысты жағдай едәуір шиеленіскен. Бюджеттік ұйымдар шаруашылық жүргізудің кез-келген жүйесі мен мемлекеттік құрылыстың кез-келген моделі кезінде өндірістік және қаржылық-экономикалық қатынастардың маңызды субъектілері болып табылады.

Бюджет саласындағы қызметкерлердің жалақы деңгейі - бұл мемлекеттік бақылауға алынған мәселе. Сондықтан жалақы тақырыбы мемлекеттің әлеуметтік саясатында шешуші болуға тиіс.

Бюджеттік мекемелерде бухгалтерлік есепке алу және жалақы беру ерекшеліктеріне жатады:

- бюджеттік сыныптама ерекшеліктері бөлігінде есепке алуды ұйымдастыру;
- шығындарды қаржыландыру жоспарларының орындалуын бақылау;
- есепте қасалық және нақты шығыстарды бөлу;
- бюджеттік сала мекемелеріндегі есепке алудың салалық ерекшеліктері (білім беру, денсаулық сақтау).

2016 жылдан бастап Қазақстан Республикасында экономикалық дамудың қазіргі кезеңінде еңбек қатынастарын реттейтін жаңа «Еңбек кодексі» қолданысқа енгізілді. Оның тұжырымдамалық бағыты қызметкерлер мен жұмыс берушілер мүдделерінің теңгерімін қамтамасыз ету және олардың арасындағы қатынастарды мемлекеттік өрісте регламенттеу дәрежесін айқындауға негізделеді. Бұл ретте еңбек қатынастарының көптеген параметрлері, ұжымдық шарттар мен түрлі деңгейдегі келісімдер жасасу негізінде қызметкерлер үшін жақсартылуы мүмкін деп болжайтын ұжымдық-шарттық реттеудің рөлі айтарлықтай күшейтілді [1].

Бюджеттік мекемелер ішіндегі еңбек қатынастарын ұжымдық-шарттық реттеу Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасында ұжымдық келіссөздер жүргізуді және олардың негізінде келісімдердің мынадай түрлерін жасасуды болжайтын әлеуметтік әріптестік жүйесіне негізделеді:

- Қазақстан Республикасының Үкіметі, жұмыс берушілер мен кәсіподақтардың республикалық бірлестіктері арасындағы бас келісімдер;

- тиісті қызмет саласындағы уәкілетті мемлекеттік органдар, жұмыс берушілердің өкілетті қызметкерлері мен салалық кәсіптік одақтар арасында жасалатын салалық келісімдер;

- жергілікті атқарушы органдар, жұмыс берушілердің өкілетті қызметкерлері және кәсіподақтардың аумақтық бірлестіктері арасындағы өңірлік (облыстық, қалалық, аудандық) келісімдер.

Әріптестік келісімдердің қызметтік сатысынан басқа, еңбекақы төлеу мәселелері облыс немесе республикалық маңызы бар қала деңгейіндегі өңірлік үш жақты келісім мәніне енгізілген Қазақстандағы жалақыны қалыптастыру тетігінің өңірлік ерекшелігі жалақы құрудың әлемдік тәжірибесінде сирек кездесетін болып табылады. Әкімдіктің, облыстық кәсіподақтар кеңесінің және жұмыс берушілер мен кәсіпкерлердің жергілікті бірлестігінің қатысуымен үш жақты өңірлік комиссиялар мұндай келісімдерде еңбекақы төлеу бойынша, оның ішінде еңбекақы төлеу мен жалақының ең төменгі стандарттарын қамтамасыз ету бойынша бірлескен міндеттемелерді белгілейді [2].

Әлеуметтік әріптестік институтын пайдалана отырып, еңбекақы төлеуді детерминациялаудың сипатталған моделі барлық әлеуметтік әріптестердің белгілі бір салалардағы іс-қимылдарын тығыз үйлестірудің болуын көрсетеді және орталықтандырудың жоғары деңгейін сипаттауы тиіс. Шын мәнінде, жалақыны қалыптастырудың қазіргі жүйесін қатаң орталықтандырылған деп санауға болмайды. Әлеуметтік серіктестер, жекелеген сала деңгейінде, сала кәсіпорындары деңгейінде де, үкімет қаулысында көрсетілген жоғары салалық коэффициентпен айқындалатын еңбекақы төлеудің ең төменгі стандарты бола тұра, салалық еңбекақы төлеу белгіленген және салалық арттырушы коэффициенттерді қолдану кезінде де айтарлықтай бостандыққа ие болады. Осылайша, кәсіби мемлекеттік аппаратты қалыптастыру бойынша реформалар жүргізу мемлекет басшысы ұсынған ұлттық іс-қимыл жоспарында орталық орындардың бірі болып табылады. Мемлекеттік қызметтің қазақстандық моделі шет мемлекеттердің озық тәжірибесін және басқару мәдениетінің ұлттық дәстүрлерін ұштастырады.